

Петро Климишин

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ГЕОСТРАТЕГІЇ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ

Проаналізовано зміни у геополітиці Китайської Народної Республіки (КНР), які відбулися на межі ХХ – ХХІ ст., визначено головний вектор її геополітичного розвитку та основні напрями геостратегічної активності.

Ключові слова: *КНР, геополітика, геостратегія, геополітичний вектор, теллурократія, таласократія, Рімленд, енергоресурси, театр воєнних дій.*

Klymyshyn Petro. Key geostrategic vectors of People's Republic of China at the beginning of XXI century. This research paper gives an analysis of People's Republic of China (PRC) geopolitics' shifts at the turn of the XX – XXI centuries, defines PRC's mainstream of geopolitical evolution and guidelines of geostrategical activity.

Key words: PRC, geopolitics, geostrategy, geostrategic vector, tellurocracy, thalassocracy, Rimland, energy resources, theater of war.

В умовах формування багатопольярного світу значна кількість держав планети пристосовується до нової геополітичної ситуації. Україна також здійснює пошук прагматичного формату відносин із новими центрами сили, серед яких пріоритет належить Китаю. Так, наміри розбудувати стратегічне партнерство з Пекіном Київ задекларував у червні 2011 року, підписавши в рамках візиту в Україну Глави КНР Ху Цзіньтао Спільну декларацію про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. Водночас утвердження нового формату та рівня взаємодії між країнами на основі зазначеного документу належить до стратегічних цілей та основних завдань політики національної безпеки України [1, п. 4.2.4]. З огляду на це виникає потреба у формуванні системи всебічних знань про КНР, а завдання вивчення геополітики і геостратегії Китаю стає актуальним для державних інститутів України. У свою чергу аналіз геополітичних векторів цієї держави стає виключно актуальним для визначення перспектив українсько-китайського співробітництва.

У вітчизняній літературі роль КНР у глобальній геополітиці найбільш глибоко розкрита у статті В. Самофалова [2]. Проте, автор не розглядає геостратегічну проблематику, роблячи акцент на політиці КНР в інтересах сталого економічного розвитку. Окремі публікації деяких вітчизняних авторів (А. Самсонов, С. Лузянин) присвячені аналізу політики Китаю в Африці та Південно-Східній Азії [3; 4]. Узагальнені дослідження щодо сучасної геостратегії КНР не публікувались. Основні вектори геополітики і геостратегії Китаю досить глибоко розглядаються експертами тих держав, які є його геополітичними суперниками [15–20].

Мета статті – розглянути основні напрями геостратегічної активності КНР на початку ХХІ ст.

З моменту створення КНР у 1949 році та впродовж другої половини минулого століття країна розвивалася на засадах теллурократії. Її геостратегія носила континентальний характер. Спочатку Китай перебував під впливом СРСР, тобто в лоні євразійської геополітики, пізніше сповідував ідеологію автаркії під гаслом опори на власні сили. У цей період геостратегічна активність КНР обмежувалася її безпосереднім геополітичним оточенням. В її основі лежали інтереси забезпечення безпеки власного простору, хоча і відбувались окремі спроби ревізії суходольних кордонів (прикордонні конфлікти з Індією, В'єтнамом та СРСР) та обережна політика на морі (територіальні претензії лише позначалися). КНР не претендувала на віддалені території, не вважаючи їх зоною власних інтересів [див. 5].

Ізоляціоністський розвиток Китаю був обумовлений економічним відставанням від основних гравців біполярного світу, яке по суті визначало низький рівень розвитку Народно-визвольної армії Китаю (НВАК). Окрім кількісних показників, китайська армія значно відставала від збройних сил СРСР та провідних західних країн. Її завдання носили виключно оборонний характер та обмежувалися протиповітряною обороною території КНР, забезпеченням безпеки кордонів та виключної економічної зони країни на морі, що відображалось у воєнно-доктринальних поглядах китайського керівництва тих часів.

Після зміни орієнтирів геополітичного розвитку КНР, яка ознаменувалася політикою відкритості Китаю зовнішньому світу та супроводжувалася програмою реформ, започаткованих Ден Сяопіном, географія геостратегічних інтересів країни почала поступово розширюватися. Держава значно посилити власні позиції у геоекономічному просторі Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) та набула статусу регіонального лідера. На межі століть Китай повернув під власну юрисдикцію колишні європейські колонії Гонконг та Макао, вперше випробувавши політику «одна країна – дві системи». Важливість цієї події полягала у зміцненні позицій Пекіну в зоні китайського «рімленду» (судоходна прибережна смуга) та апробації моделі взаємодії різних економічних систем в інтересах економіко-геополітичного розвитку країни у південно-східному напрямі (можливість політичного протекторату відносно Тайваню

при збереженні його економічної самостійності, покращення відносин зі США, ЄС та Японією).

На сучасному етапі розвитку в геостратегії КНР продовжують займати провідне місце відносини з традиційними геополітичними акторами (Російська Федерація (РФ), США, ЄС). Взаємини КНР з РФ характеризують теллурократичний напрям у геополітиці Китаю. Пекін розглядає РФ як джерело, що забезпечує постачання нафти сухоходом та інших необхідних ресурсів, технологій і окремих зразків озброєнь та виступає її союзником у протиріччях зі Заходом, пов'язаних із боротьбою за вплив на Євразійському континенті (наприклад, сирійська криза). Водночас напруженість у відносинах між Китаєм та Росією обумовлена наявністю міждержавних транскордонних проблем, які пов'язані з демографічним та економічним тиском з боку КНР.

Геополітичний розвиток Китаю, зокрема його економічних параметрів, окреслює особливу увагу Пекіну до американського вектору геостратегії. Залежність Китаю від американської національної валюти визначає парадоксальність відносин між країнами: вони є одночасно противниками і союзниками. КНР володіє найбільшими у світі золотовалютними резервами, третина з яких номінована в американських цінних паперах. Взаємозалежність Китаю та США, з одного боку, пов'язана з тим, що Сполучені Штати є основним ринком для китайських товарів, експорт яких Пекін стимулює за рахунок штучного утримання заниженого курсу юаня (що є одним з чинників напруженості у відносинах двох країн), а з іншого – валютні резерви КНР знеціняться, якщо долар втратить статус основної світової резервної валюти. Нині Китай вживає заходів зі зниження такої взаємозалежності: поряд із скороченням вкладів в американські казначейські облігації країна здійснює закупівлю сировини з родовищ, які ще не розробляються. Оскільки масштабні інтервенції на валютному ринку із використанням великої доларової маси (продаж, переведення в іншу валюту чи велика закупівля сировини) можуть призвести до її девальвації, Китай надає кредити під гарантії поставок сировини в довгостроковій перспективі (10-25 років). Це дозволяє запобігти негативним змінам у курсі американського долара і вартості сировини. При цьому реалізацію інфраструктурних проектів, під які КНР надає кредити,

переважно очолюють китайські компанії. На кінець 2009 року обсяг китайських «кредитів в обмін на сировину» склав приблизно 200 млрд. дол. США. За окремими оцінками, якщо темпи видачі кредитів збережуть вказану динаміку, то до 2015 року Китаю вдасться позбутися доларової залежності [6].

Європейський вектор геостратегії Китаю полягає у зацікавленості в Європі як ринку для китайських товарів та джерелі технологій. Водночас об'єднана Європа у КНР вважається слабкою ланкою у глобальному домінуванні Заходу (насамперед через розширення інтересів окремих членів ЄС та політичних амбіцій їх лідерів), розкол якого повинен призвести до зміцнення позицій Китаю. На сьогодні Китай вже має великі пакети боргових зобов'язань Іспанії, Італії, Греції, Португалії, Угорщини та інших держав [2]. Можливо, у майбутньому Пекін використає їх як інструмент тиску на Захід.

У геостратегії КНР зберігаються її традиційні вектори. Так, у стратегії стримування конфліктності на південно-західному кордоні Китай дотримується традиційного підходу: сприяє протистоянню між Пакистаном та Індією, у відносинах з Японією КНР займає жорстку позицію щодо територіальних суперечок між ними, вдаючись до демонстрації сили та економічного тиску на Токіо.

На початку ХХІ ст. активізувалася трансформація КНР з регіональної у глобальну супердержаву, що супроводжується розширенням зон геополітичного впливу в світі та характеризується формуванням нових векторів геостратегії (Африка, Близький Схід, Латинська Америка, полюса Землі). Вказаний процес пов'язаний із динамічним економічним розвитком країни, зростаючими геополітичними амбіціями та воєнним потенціалом. У Китаї вважається, що ефективний контроль (насамперед економічний), який здійснюється протягом тривалого часу над певним стратегічним районом за межами географічних кордонів, може призвести до переносу цих кордонів. Для досягнення вказаної мети КНР використовує стратегію побудови «гармонійного світу» з позиції «м'якої сили» (торгівля, інвестиції, допомога) і «добросусідства», які сприяють отриманню доступу до життєво необхідних ресурсів, технологій та ринків [2].

Нині експансія Китаю, особливо гео економічна, в різних регіонах світу стає все більш відчутною. КНР активно формує свої

зони впливу в районах, багатих на стратегічну сировину, веде боротьбу за нові ринки, що обумовлює перетин інтересів із іншими акторами глобальної геополітики (США, ЄС, РФ, Японія) та викликає напруженість у відносинах між ними і Китаєм.

Так, КНР веде боротьбу за зміцнення позицій в Африці. Зокрема, обсяг торгівлі КНР з країнами Африки у 2011 році склав 166,3 млрд. дол. США, а прямі китайські інвестиції – понад 48 млрд. дол. США, які охоплюють 49 країн континенту. Стратегічним партнером та провідником інтересів КНР в Африці стала ПАР. За підсумками 2010 року взаємний обсяг торгівлі двох країн досяг позначки 21 млрд. дол. США, а Китай перетворився на головного імпортера південноафриканських товарів та послуг, випередивши США [7]. Особливий інтерес Китаю на «чорному континенті» викликають природні ресурси. З цієї точки зору важливим перспективним партнером КНР стає Ангола. Так, двома кредитними угодами на розвиток та розбудову інфраструктури КНР надав цій країні позику в розмірі 4 млрд. дол. США, яку Ангола повинна повернути нафтою. Подібні угоди також укладені з іншими африканськими країнами [3].

Зростання впливу Китаю в Африці наштовхується на протистояння країн Заходу, насамперед США. Наприклад, за останні роки Китай вклав у Лівію 18,8 млрд. дол. США, а до початку громадянської війни 2011 року, яку підтримав Північноатлантичний альянс, в країні працювало близько 75 великих китайських компаній. Відповідно зі зміною лівійського режиму Пекін втратив свої позиції. Подібний сценарій відбувся у Судані, куди за останні п'ятнадцять років Китай вклав біля 20 млрд. дол. США. Зокрема, прагнення Пекіну контролювати видобуток нафти країни не відбулося через розкол Судану на дві незалежні держави (Судан і Південний Судан), який всіляко підтримували США [3]. З огляду на вказане, можна припустити, що Китай зацікавлений у власній військовій присутності на континенті та у майбутньому спробує її забезпечити. Нині вже біля 3 тис. китайських миротворців під егідою ООН беруть участь у різних конфліктах в Африці.

Китай виявляє значний інтерес до регіону Латинської Америки. Особливе місце на континенті в геостратегії КНР посідає Бразилія. Вона є важливим партнером для виходу Китаю на латиноамериканський ринок. Пекін зацікавлений у видобутку

корисних копалин на території Бразилії (особливо, у розвідці та добичі нафти на бразильському шельфі). Активно розвивається співпраця двох країн у сфері енергетики (включаючи виробництво біопалива), гірничовидобувної промисловості, авіації, космонавтики та сільського господарства.

КНР займає активну позицію в отриманні доступу до ресурсів латиноамериканських країн та шляхів їх доставки. Так, у 2010 році Китай погодив з Венесуелою умови кредитування розвитку нафтової промисловості останньої на суму 20 млрд. дол. США. Це дозволило КНР отримати доступ до великого нафтового родовища «Хунін-4». Згідно з умовами угоди, китайська нафтова компанія CNPC зможе видобути 36 млн. т важкої нафти і впродовж 25 років постачати її до Китаю [8]. У 2012 році Пекін підписав угоду з Каракасом про спільну розробку одного з найбільших у світі родовищ золота «Лас Крістінас». У 2011 році Китай підтримав наміри Колумбії реалізувати проект будівництва залізниці, яка з'єднає узбережжя Атлантичного та Тихого океанів (альтернатива Панамському каналу). Зміцнюючи позиції на континенті, Китай продовжує виявляти зацікавленість до подібних проектів.

Близький Схід посідає особливе місце у забезпеченні енергетичної безпеки КНР. Доля експорту нафти Китаєм з країн Близького Сходу складає 15% та постійно зростає (за прогнозами, до 2020 року у цьому регіоні Китай здійснюватиме близько 65% нафтових закупівель) [9]. Велике значення на Близькому Сході надається відносинам з Іраном. Останній посідає друге місце у світі за запасами природного газу (16%) та четверте за запасами нафти (9,1%), а КНР є найбільшим імпортером іранської нафти (доля Китаю у 2011 році склала 23% іранського нафтового експорту) [10]. Навіть в умовах економічних санкцій країн Заходу та загрози проведення воєнної інтервенції з боку США та Ізраїлю проти Ірану у зв'язку з підозрою останнього у створенні ядерної зброї Пекін продовжує співпрацю з Тегераном. Китайські інвестиції та торговельна співпраця (особливо імпорт іранської нафти) дозволяють Ірану витримувати тиск Заходу. Вважається, що без китайських інвестицій у сферу добування вуглеводнів до 2015 року Іран не зможе експортувати нафту, яка є основним джерелом доходів країни. Поряд з цим, Пекін розглядає Іран ключовим елементом у

прокладанні геополітичної лінії до Близького Сходу та Закавказзя. Так, китайська сторона вже надала кредит у 300 млн. дол. США на завершення проекту будівництва залізниці Міяне (провінція Юньнань, південний Китай) – Ардебіль (північний схід Ірану), яку планують з'єднати зі залізничними сполученнями Закавказзя [11].

Китай дотримується активної позиції у проектуванні власного впливу в межах своєї західної периферії – у регіоні Центральної Азії (ЦА). Показовим є турне голови КНР Сі Цзіньпіна у вересні 2013 року країнами ЦА (Туркменістан, Казахстан, Узбекистан, Киргизстан), в рамках якого вперше була оприлюднена китайська стратегія відносно цього регіону. Вона полягає у відродженні Великого шовкового шляху, який забезпечить Китаю гарантоване постачання центральноазійських енергоносіїв та розширить можливості економічної експансії у регіоні. На це вказують домовленості Китаю з країнами ЦА, переважна більшість яких досягнуті в енергетичній сфері та у галузі розвитку транспортної інфраструктури. Лише Угода про будівництво четвертої черги магістрального газопроводу «Туркменістан-Китай» має на меті доведення до 2020 року загального експорту туркменського газу до 65 млрд. куб. м на рік, що перетворює Туркменістан на основного постачальника блакитного палива до КНР [12]. Слід також відзначити, що зі всіма країнами були підписані міждержавні документи про встановлення або поглиблення відносин стратегічного партнерства. Вказане свідчить про значний інтерес КНР до прокладання геополітичних ліній через Центральну Азію у Каспійський регіон та Західну Європу, геополітичного прив'язування центральноазійських країн до Китаю, недопущення посилення позицій на своїх західних кордонах інших глобальних акторів, насамперед РФ та США.

Не без уваги Китаю залишаються Арктика та Антарктика. З огляду на значні потенційні поклади сировини на полюсах Землі, Китай активно досліджує та закріплюється у вказаних регіонах. Влітку 2012 року китайський науково-дослідний криголам «Сюэлун» пройшов першим в історії Китаю Північний морський шлях (розглядається як альтернатива традиційним торговим шляхам на Півдні, а відстань від Шанхаю до Гамбургу є коротшою на 6,4 тис. км). Це була п'ята арктична експедиція для Китаю, в ході якої було підписано договір з Ісландією про створення в Шанхаї наукового

центру з вивчення проблем економіки та екології північних регіонів. Якщо арктичний напрям для КНР є новим, то на протилежному полюсі країна має значні здобутки: проведено 29 антарктичних експедицій та створено три наукових станції «Чанчен», «Чжуншань» і «Куньлунь». Все це свідчить про прагнення Китаю сформуванати нові вектори геополітики, орієнтовані на полюси планети [13].

Геостратегічний курс Китаю у розглянутих регіонах дозволяє йому вирішувати одразу декілька завдань: геополітично прив'язувати їх до себе, диверсифікувати джерела постачання стратегічної сировини та зменшувати залежність від інших світових потуг.

Перспективи глобальної експансії Китаю важко оцінити. Можливість його геополітичного росту не обмежується лише територіями, на які Пекін офіційно висуває претензії. Території, які в певний період історії входили до складу Китаю, вважаються втраченими. Їх загальна площа перевищує територію сучасної КНР та складає більше 10 млн. кв. км. Такі території є по всьому периметру країни: М'янма, Лаос, В'єтнам, Непал, Бутан, північ Індії, Таїланд, Малайзія, Сінгапур, Корейський півострів, острови Рюкю, 300 островів Південно-Китайського, Східно-китайського та Жовтого морів, Киргизія, Південний Казахстан, афганська провінція Бадахшан, Монголія, Забайкалля та Південь Далекého Сходу [14]. Відповідно, можна припустити, що вказані напрями переважно співпадають з основними векторами його геостратегії. Разом з тим, враховуючи геофактори, які стримують геополітичний ріст Китаю, перенаселеність території Індії, її економічний потенціал та ядерний статус, небажаність для Пекіну ескалації воєнних загроз на півночі (на сьогодні Росія ще залишається вагомим воєнним силою для КНР), стрімкий розвиток китайської економіки та необхідність її забезпечення сировиною з різних регіонів світового океану, можна стверджувати, що головний вектор геостратегії КНР пролягає на Південному Сході Азійського континенту. Він характеризується відходом Китаю від теллурократичних архетипів на користь формування потужної таласократичної сили.

Розвиток економіки КНР є двигуном пошуку ринків збуту для китайських товарів та водночас зростання попиту на виробничу сировину, що штовхає Пекін на збільшення обсягів та географії торгівлі зі зовнішнім світом. Нині КНР володіє декількома най-

більшими у світі морськими торгівельними компаніями. Обсяг експорту цивільного суднобудівництва у 2010 році склав 124 млрд. дол. США. Це означає, що Китай за три роки збільшив частку на вказаному ринку вдвічі – з 14,4% у 2007 році до 28,4% у 2010 році [2]. Піднесення економіки країни також дозволяє КНР здійснювати значні оборонні видатки, у тому числі на військово-морські сили (ВМС), напрями розвитку яких свідчать про глобальні амбіції Китаю. Зокрема, держава розбудовує військово-морську інфраструктуру передового базування (на о. Хайнань побудовано сучасну військово-морську базу, яка задовольняє потреби прихованого розгортання підводного флоту та базування бойових кораблів, у тому числі авіаносців), створює авіаносний флот (до складу Північного флоту ВМС НВАК введено авіаносець «Ляонін» – колишній авіанесучий крейсер «Варяг», придбаний у 1998 році в Україні), покращує можливості десантних сил (серед іншого з Україною укладено контракт на будівництва 4 десантних кораблів на повітряній подушці класу «Зубр», перший з яких вже надійшов на озброєння ВМС НВАК), зміцнює можливості підводного флоту (вже поставлено на озброєння три нові підводні атомних човнів з балістичними ракетами проекту 094 «Цзінь» та планується побудувати ще п'ять), зміцнюють можливості протиповітряної оборони та бойового потенціалу надводного флоту (поставлено на озброєння ВМС НВАК сучасні есмінці з керованою ракетною зброєю проекту 052С «Луянг II») [15, с. 6–7]. Можна констатувати, що у напрямі реалізації морського вектору геостратегії Китай вже сьогодні має значні здобутки, а за умови його активного продовження КНР може побудувати потужний військово-морський флот, здатний конкурувати зі США на регіональному та глобальному рівнях.

Разом з тим у ХХІ ст. перетворення Китаю на потужну таласократичну державу наштовхнеться на протистояння з боку США, чие домінування у світовому океані є більш ніж очевидне. Основна боротьба двох держав торкатиметься стратегічних районів базування, насамперед довкола Тайваню і, взагалі, в західній частині Тихого та в Індійському океанах.

Нині Вашингтон вже готовий протистояти домінуванню ВМС НВАК в АТР. Зокрема, адаптовано до нової реальності воєнно-доктринальні положення [див. 16] та посилюється військова

присутність США в регіоні. В рамках розгортання глобальної системи протиракетної оборони (ПРО) США створює потужний сегмент в АТР на морських кордонах Китаю. Згідно з планами Вашингтону, буде розгорнуто ланцюг сучасних радарів раннього попередження про ракетний напад типу «X-Band», який простягнеться з півночі Японії через її південні острови до Філіппін. Система буде з'єднана з пусковими установками ракет та кораблями ПРО (оснащенні радарами та ракетами-перехоплювачами). Разом вони повинні утворити єдину систему, яка буде здатна перехоплювати балістичні ракети (викликають найбільшу стурбованість у воєнно-політичного керівництва США через їх можливості уражати американські авіаносці) [17]. Досягнуто домовленість з Канберрою про базування на північному узбережжі Австралії на постійній основі 2,5 тис. морських піхотинців США [18]. Водночас за заявою міністра оборони США Л. Панетти під час безпекового форуму країн АТР «Діалог Шангри-Ла» (відбувся у червні 2012 року у Сінгапурі), до 2020 року Сполучені Штати планують розмістити на азіатсько-тихоокеанському театрі воєнних дій до 60% бойових кораблів американських ВМС, включаючи шість авіаносних ударних груп (АУГ) [19]. Вказані дії США та їх союзників можна ототожнити зі стратегією «Анаконди» (стримування експансії у зоні Рімленду), беручи до уваги те, що у разі повного розгортання система ПРО в АТР забезпечить захист тайванського простору.

Враховуючи той факт, що основні торгові потоки Китаю проходять через Ормузьку (головний маршрут постачання вуглеводнів з країн Перської затоки) та Малаккську (найближчий шлях, що сполучає Індійський і Тихий океани) протоки, крім акваторії прилеглих морів КНР боротиметься за домінування в Індійському океані. Там на постійній основі присутні АУГ США, які у випадку загострення воєнно-політичної обстановки у визначених регіонах або відносин із КНР можуть блокувати свободу пересування китайських суден, а отже завдати значних збитків економіці держави.

Сучасний Китай у своїй геостратегії на морі, фактично слідує концепції американського вченого А. Мехена, який вважав, що найбільші перемоги морських держав здобуваються у мирний час та полягають в отриманні стратегічно важливих позицій (через купівлю чи договори з окремими країнами), які важко буде здобути

під час війни. Нині Китай в Індійському океані реалізовує стратегію, відому як «нитка перлин». Вона полягає у створенні на його узбережжі від країн Західної Африки до Південно-Східної Азії портів та пунктів базування флоту вздовж ключових маршрутів пересування китайських нафтотанкерів і торгового флоту з метою забезпечення безпеки постачання енергоносіїв у Китай та його проникнення на ринки країн регіону.

У рамках реалізації Китаєм вказаної стратегії слід відзначити будівництво глибоководного порту Гвадар на південно-західному узбережжі Пакистану, контейнерного порту у Читагонгу (південно-східне узбережжя Бангладеш), глибоководного порту на о. Мадей (М'янма) та модернізацію м'янмських портів Сітуе і К'якупью, угоду із Шрі-Ланкою про надання останній фінансової допомоги на створення зони розвитку «Хамбантота» на південному узбережжі країни, включаючи будівництво контейнерного порту, системи бункеровки та нафтопереробного заводу, домовленості з Джибуті, Кенією, Танзанією щодо використання їх портів як тимчасових пунктів базування та поповнення запасів ВМС НВАК.

Посилення впливу Китаю на морі не може не зачіпати китайсько-японські відносини, які характеризуються антияпонською ідеологією у КНР, піднесенням національної пам'яті китайського народу про період окупації Японією. Тому, можна припустити, що з ростом воєнної могутності Китаю бажання помсти буде зростати. Це може призвести до критичного погіршення китайсько-японських відносин.

Разом з тим розвиток морського вектору геостратегії Китаю вимагає від нього більш дієвої зовнішньої політики. Зокрема, аналітики відзначають зміну щонайменше її чотирьох елементів, сформованих ще за часів Ден Сяопіна [20]. По-перше, перехід від політики невтручання до політики залучення. Це означає – для того, щоб Китаю захистити власні інтереси за межами свого національного простору, йому необхідно відігравати більшу роль у внутрішній політиці інших держав. По-друге, зміна двосторонньої дипломатії на багатосторонню. Нині Пекін змушений брати на себе роль лідера. З цієї позиції багатосторонній формат міждержавних відносин дозволяє КНР реалізовувати власні інтереси в межах регіонів. Китай активно експлуатує такі організації як АТЕС, АСЕАН та ШОС. Багатосторонні відносини Китай використовує в

інтересах формування нового безпекового простору, куди можуть увійти слабші держави. Відповідно це дозволить застерегти їх входженню в ареал інтересів США. Поряд з цим Китай виступає прихильником багатопольярної системи світоустрою. У відносинах з потенційними полюсами такого світу КНР ефективно використовує неформальне об'єднання БРІКС (Бразилія, Індія, РФ, КНР, ПАР). По-третє, перехід від реакції на загрози до превентивної політики. В регіонах, де Китай бачив доступ до природних ресурсів, він наштотував на зміни у безпековому середовищі, при цьому не мав жодної можливості реалізувати стратегію протидії (наприклад, поділ Судану і Південного Судану). Нині Китай намагається фокусуватися на потенційних конфліктах, щоб бути готовим самотійно або разом із міжнародною спільнотою не допустити ескалацію нестабільності чи небезпеки. По-четверте, відхід від суворої політики неприєднання до часткових альянсів. Китай не вступає у структури, які можуть бути направлені проти третьої сторони. Це дозволяє йому як проводити незалежну зовнішню політику, так і не вплутуватись у міжнародні суперечки, пов'язані із членством у союзі. Водночас розширення НАТО на Схід, посилення ОДКБ, здобуття Сполученими Штатами нових союзників в АТР, ріст ісламського радикалізму – тенденції, з якими Китаю доводиться зіштовхуватись самотійно. На адекватну протидію цим загрозам у КНР не має ні достатньої воєнної, ні економічної потужності. Тому політика часткових альянсів покликана усунути слабкість китайської держави та водночас уникнути зайвих зобов'язань. Стратегічне партнерство Китаю (навіть з потенційними конкурентами) та зростаюча кількість спільних заходів (військові навчання, боротьба зі стихійними лихами, з міжнародним тероризмом) є частиною обумовленої стратегії. Її сутність полягає не в будівництві конкурентного альянсу, а в протидії можливості такого будівництва альянсів проти Китаю іншою державою, насамперед США.

Аналіз векторів сучасної геостратегії КНР дозволяє визначити такі особливості його геополітики на початку XXI ст.:

– у геополітиці КНР зберігається теллуροкратична орієнтованість, яка полягає у її геостратегічній активності на континенті та у розбудові відносин із РФ;

– геополітичний розвиток КНР з кінця ХХ ст., насамперед піднесення її економіки, штовхає Пекін на перетворення Китаю на таласократичну силу. У цьому процесі особливе місце займають традиційні вектори китайської геостратегії щодо США та ЄС, де простежується протиріччя відносин через економічну взаємозалежність та перетин інтересів у різних регіонах світу;

– формування нових векторів геостратегії КНР на Близькому Сході, в Африці та Латинській Америці, на полюсах Землі є свідченням трансформації Китаю з регіональної у глобальну державу.

1. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12 лютого 2007 року №105 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>

2. Самофалов В. Глобальный вызов Китая // 2000.– №43 (627).– 2 – 8 ноября 2012 г.

3. Самсонов А. Битва Китая и Запада за природные ресурсы Африки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://topwar.ru/7309-bitva-kitaya-i-zapada-za-prirodnye-resursy-afriki.html#comment>

4. Лузянин С. Китай у Південно-Східній Азії: стратегічний «капкан» або ресурс піднесення? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_05_14/Kitaj-u-P-vdenno-Sh-dn-j-Az-strategichnij-kapkan-abo-resurs-p-dnesennja/

5. Нартов Н.А., Наготов В.Н. Геополитика. Учебник для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010.– С. 421–427

6. Китай почав позбуватися долара // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/news/4b7423026bf8e/view_print/; Китай знижує обсяги вкладень у цінні папери США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/1054639/>

7. Китай, обогнав США, стал крупнейшим импортером товаров из ЮАР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.people.com.cn/31518/7575663.html>

8. Китай набиває Венесуелу грошима [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/80/all/2010/04/21/194480/printable>

9. François Lafargue L'appétit monstre de la Chine en énergie finira-t-il par déséquilibrer le Moyen-Orient ? [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.atlantico.fr/decryptage/appetit-monstre-chine-en-energie-finira-t-desequilibrer-moyen-orient-francois-lafargue-555591.html>

10. Джулиан Ли, Белова М. Иран – если завтра война, Энергетический центр Московской школы управления «Сколково» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://energy.skolkovo.ru/upload/medialibrary/be9/SEneC_Iran_If_Tomorrow_War_press.pdf

11. Щегловин Ю. Б. Китай–Иран: расширение экономического сотрудничества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2012/17-05-12a.htm#top>

12. Туркменистан и Китай построят новый газопровод через Таджикистан и Киргизию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://neftegaz.ru/news/view/113060>

13. «Сюэлун» отправился в Антарктику [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://scientificrussia.ru/articles/xuelong-antarctic-trip>

14. Рожинцев А. Четыре стороны мира под одной крышей, или где воевал Китай [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.otechestvo.org.ua/hronika/2004_08/h_9_01.htm

15. Office of the Secretary of Defense, Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China, 2013.– Washington, DC: U.S. Department of Defense, 2013.– P. 6–7

16. Office of the Secretary of Defense Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense.– Washington, DC: U.S. Department of Defense, 2012.– P. 4–5

17. Adam Entous, Julian E. Barnes U.S. Plans New Asia Missile Defenses // The Wall Street Journal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.wsj.com/article/SB10000872396390444812704577605591629039400.html?mod=WSJ_WSJ_US_News_5

18. Siegel Matt As Part of Pact, U.S. Marines Arrive in Australia, in China's Strategic Backyard [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nytimes.com/2012/04/05/world/asia/us-marines-arrive-darwin-australia.html?_r=1

19. The China syndrome // The Economist [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.economist.com/node/21556587>

20. Baker Rodger, Zhixing Zhang The Paradox of China's Naval Strategy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stratfor.com/weekly/paradox-chinas-naval-strategy>